

”ימותו הקנאים”

שיחה על פרשת פנחס

פרשת פנחס, לפחות בהתחלתה, היא אחת הפרשיות המאתגרות בתורה. ומהו האתגר? האתגר הוא הבנת מעשה פנחס והלקחים ממנו. הפרשה מתחילה בשבחים שה' מרעיף על פנחס בשל המעשה שעשה ושעל ידו "השיב את חמתו של ה' מעל בני ישראל". בגין מעשה זה זוכה פנחס לגמול: "לִכְן אָמַר הַנְּי נָתַן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם וְגו'".

לכאורה יש כאן הערכה רבה למעשהו של פנחס. בעוד שזה נכון במידה מסוימת, לצד זה יש גם ביקורת על המעשה. הביקורת מתחילה עוד בתורה. האות ו' במילה שלום כתובה בצורה חתוכה. בספרי תורה מודפסים יש לפעמים הערה בנוסח "ו' קטיעה בספר תורה". יש כאן רמז שהשלום שה' מבשר לפנחס איננו שלם מפני שפנחס עשה מעשה של קנאות. פנחס לא נועץ במשה, או, אם זה היה בזמנים אחרים, בחכמים או בבית הדין, אלא מיד כשראה את העוול, פעל בתקיפות.

תגובה דומה מצד ה' לקנאות אנחנו רואים אצל אליהו הנביא שאומר במפורש "קָנָא קְנָאֵתִי לִיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי-עָזְבוּ בְרִיתֶךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מִזְבְּחֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת-נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֵב" וגו'. שם ה' מרמז לו שהוא בוחר ב-"קול דממה דקה" והמלבי"ם אומר על כך "כי ה' ישלח את נביאיו שיבואו אליהם בקול דממה, וימשכו את העם בעבותות אהבה ובדברים רכים".

עניין אחר: אם ה' נותן לפנחס את בריתו שלום, הרי זה מגדולתו שהוא יודע מה יש בלבו של אדם. אבל אנחנו כבני אדם, איך נוכל לדעת מה בלבו של הזולת, ואיך נדע שמה שהוא עשה, לשם שמים עשה? לכן אל לנו להסיק ממעשה פנחס שיש לנהוג בקנאות, גם אם מדובר בקיום מצוות.

בהמשך הדברים אנחנו קוראים על כך שמשה שולח צבא להילחם במדיינים, הכולל את פנחס שנושא בידו "כלי הקודש וחצוצרות התרועה". הדבר תמוה משום שהיינו מצפים שפנחס שעשה מעשה גבורה יהיה בין הלוחמים בשורה הראשונה, ואילו משה נותן לו להיות מנהיג רוחני התוקע בחצוצרה. לפי דעתו של הפרופסור דב שוורץ, שהוא פרופסור למחשבת ישראל באוניברסיטת בר-אילן, יש כאן יותר מרמז:

"בעבודת ה', במישור הדתי הרוחני, יש מקום לקנאים ולמסירות נפש. פינחס, שגילה דבקות עד כלות הנפש, הוצב לנהל את המלחמה הרוחנית עם כלי הקודש וחצוצרות, אך לא את הלחימה ממש. הוא ניהל את המאבק ה-"שמימי", אך לא את המאבק ה-"ארצי". ביחסים שבין האדם לבין בוראו, הוא נדרש למסירות מוחלטת ולקנאות בלא פשרות. לעומת זאת הלוויים

ניחנו בדבקות בציווי האלוהי עד כדי ויתור על רגשות אהוה, ועל כן נותבו לעבודת האל בבית המקדש. המקרא מציג תובנה של התגובה האנושית שניתן לראות אותה גם בעניינים אחרים. במידה רבה, מלמד אותנו הכתוב פרק חשוב בהלכות מנהיגות צבאית ומנהיגות חברתית".

הכין: ניסן אבדי